

دویغو یوکلو مصراعلارلا تابلولار یارادان شاعیر: حبیب ساهر

• دوچنت دوکتور پروانه ممدلی¹

•• کؤچورن: ماناس چاملی

ÖZET: Pervane MEMMEDLİ, “Duyğu Yüklü Misralarla Tablolar Yaradan Şair: Hebib Sahir, *Varlıq: Üç Aylık Türk Dili, Edebiyatı ve Kültürü Dergisi*, İkinci Dönem, Sayı: 4 (Bahar 2016), ss. 97-110.

Hebib Sahir Güney Azerbaycan şeirine yeni ruh, yeni biçim terzi getiren şairlerdendir. Tek fikirle yox, daha çox hisslerle yüklenmiş şeirler yazmağa çalışır. Aşiq şeiri ve danışiq diline yaxın bir dil ile beslenmiş yeni bir üslubun başlanğıcını qoymuşdu. Tablo kimi yaratdığı poetik tesvirlerinde de bol bol sintaksisler; zerf ve sifetlerden yararlanırdı. Şeirlerinin çoxunu heca vezninde yazmaqla şair, artıq köhnemiş “sanki duyğuların qalıba salınıb qatılaşdırıldığı” eruz vezninde meydan oxuyurdu. Türkiye’de tehsil alan, İstanbul’un ab-havasını udan, Yehya Kemal, Ehmed Haşim, Tofiq Fikret’in fikir və duyğuları ile tek oxuduğu kitablardan deyil, temasda özlerinden de eşidib duyan, Fransız dilinde danışib çevirmeler eden Hebib Sahir’i başqa cür təsevür etmək de mümkün deyil. O yeni şəkil və formalar axtarışında olan bir yenilikçi şair idi.

Açar Sözcüklər: Hebib Sahir, Güney Azerbaycan, Yeni Biçimli Şeir, Edebi Eserler.

چکیده: پروانه ممدلی، "حبیب ساهر، شاعری که با مصراعهای پر احساس تابلوها می آفرید"، *وارلیق: فصلنامه زبان، ادبیات و فرهنگ ترکی، دوره دوم، شماره ۴ (بهار ۱۳۹۵)، صص. ۹۷-۱۱۰*.

حبیب ساهر از جمله شعرايي است که روح و طرز جدیدی را وارد ادبیات آذربایجان جنوبی نموده است. او سعی می کرد که نه تنها با اندیشه، بلکه بیشتر با احساسات خود شعر بسراید. ساهر آغازگر سبک جدیدی بود که با اشعار فولکلوریک و زبان گفتاری تغذیه می شد. در تصاویری که همانند تابلو نقاشی ایجاد می کرد، از ساختارهای نحوی، قیدها و صفتها استفاده می نمود. او با بکار بردن وزن هجایی؛ وزن کهنه شده عروض را که گویی «احساسات را در درون قالبی محدود می ساخت» به رقابت فرا می خواند. ساهر تحصیل کرده ترکیه بود، آب و هوای استانبول را تنفس کرده و اشعار یحیی کمال، احمد هاشم و توفیق فکرت را نه تنها از کتاب، بلکه از خود

¹ آذربایجان میلی علملر آکادمیسی (mamedli_ph@yahoo.com).

آن‌ها هم شنیده بود. گاهی به زبان فرانسوی مکالمه و گاهی آثاری را از آن زبان ترجمه می‌کرد. ساهر شاعری نوگرا و در جستجوی فرم و سبک جدید در شعر بود.

کلیدواژه‌ها: حبیب شاهر، آذربایجان جنوبی، شعر نو، آثار ادبی.

ABSTRACT: Pervane MAMMADLI, "The Poet, Who Created the Literary Chronicle of Nation", *Varlıq: Quarterly Journal of Turkish Language, Literature and Culture*, Second period, Issue 4 Spring 2016/1395, pp. 97-110.

Habib Sahir is one of the poets, contributing to the formation and development of the "new style" poetry of South Azerbaijan and his poetry is characterized by the originality of literary description. His social-themed works are as much realistic as his love poems and the works on nature are romantic.

As a realist, he described the problems of our time and society, with the pains of his soul. His poems can be called "the chronicle of the struggle of the South Azerbaijanies, suffering and tragedy of nation".

Key words: Habib Sahir, South Azerbaijan, New Style Poetry, The Literary Chronicle.

حبیب ساهر گونئی آذربایجان شعرینه یئنی روح، یئنی بیچیم طرزی گتیرن شاعیرلردندیر. تک فیکیرله یوخ، داها چوخ حیسرله یوکلنمیش شعرلر یازماغا چالیشیردی. عاشیق شعری و دانیشیق دیلینه یاخین بیر دیل ایله بسلنمیش یئنی بیر اوسلوبون باشلانغیجینی قویموشدو. تابلو کیمی یاراتدیغی شاعیرانه تصویرلرینده ده بول- بول سینتاکسیسیر، ظرف و صفتلردن یارارلانیردی. شعرلری نین چوخونو هجا وزنینه یازماقلا شاعیر، آرتیق کهنه‌لمیش "سانکی دوغولارین قالیبا سالیئیب قاتیلشدریلدیغی" عروض وزنینه میدان اوخویوردو. تورکیه‌ده تحصیل آلان، ایستانبولون آب-هاواسینی اودان، یحیی کمال، احمد هاشیم، توفیق فیکرتین فیکیر و دوغولاری ایله تک اوخودوغو کیتابلاردان دئییل، تماسدا اؤزلریندن ده ائشیدیب دویان، فرانسیز دیلینده دانیشیب چئویرمه‌لر ائدن حبیب ساهری باشقا جور تصور ائتمک ده مومکون دئییل. او یئنی شکیل و فورمالار آختاریشیندا اولان بیر یئنیلیکچی شاعیر ایدی.

حبیب ساهر ۱۹۰۳-جو ایله تبریزده دونیا یا گؤز آچیب. آتاسینی ارکن ایتیردیگیندن اوشاقلیق و گنجلیک ایللرینده حیاتین آغیر سیناقلاری ایله اوزلشمه‌لی اولوب. ساهرین خاطیره‌لریندن اؤیرنیریک کی، «بايات» سویلو آناسی نین شعره بؤیوک ماراغی وارمیش، روحو اوخشار سسی ایله قیش گنجهرلی باياتیلار سؤیله‌یه‌رک اوشاقلاردا، اؤزللیکله ده بالاجا ساهرده خالقین سؤز ثروتینه سئوگی اویادارمیش.

تبریزین محمدیه مدرسه‌سینده تحصیل آلدیغی ایللرده اونون فرانسیز دیلی و ادبیاتی معلمی تقی‌خان رفعت اولوب. ح. ساهر اونونلا باغلی خاطیره‌لرینده یازیردی: "بیر گون سحر صینیفیمیزه ایستانبولدا عالی تحصیل آلان، باشینا گنج تورکلره مخصوص بؤرک قویان، بویونا رنگلی کراوات باغلايان، اگینه گؤزل قارا پالتار گئیمیش گنج بیر معلم وارد اولدو. او، فارس شعرینده یئنیلیک یاراتمیش تقی رفعت ایدی. ... مکتبه‌کی گنج شاعیرلر آرتیق قصیده و مدحیه‌لری بوراخیب عروض وزنینه ثروت فنون

ادبیاتی اسلوبوندا لیریك و اجتماعی شعرلر یازماغا باشلادیلار. من ده اونلارا قوشولوب، فارسجا، گاه دا تورکجه یئنی اصولدا شعرلر یازدییم... " (وارلیق ۱۹۸۱ س. ۲۶، ص ۱۰). تقی رفعتین واسیطهسی ایله حبیب ساھر تورکیهده نشر اولونان ثروت فنون، رسیمی آی کیمی ادبی-اجتماعی توپولارلا و دیگر نشریهلرله تانیش اولور. اورادا درج اولونان شعرلری، خصوصیه توفیق فیکرت و جلال ساھرین اثرلرینی چوخ بگنیر. جلال ساھرین اثرلری گنج شاعیرین ادبی-بدیعی ذوقونون دونیا گوروشونه ائله اساسلی تاثیر گؤستریر کی، اونون سوی آدینی اؤزونه تخلص گؤستریر.

قید ائدک، دؤرونون تانیلمیش، استعدادلی، یئنی لیکچی شاعیرلریندن اولان تقی خان رفعت تبریزده تجدد («یئنیلشمه») آدلی قزئت بوراخیردی. طلبه لری ایسه شاعیرین فورما و مضمونوندا یاراتدیغی یئنیلیکدن، یئنیلیکچی فیکیر و دوشونجه لریندن ایلهام آلاق، انجمن رفعت یایملا ییرلار. انجمن رفعتده شاعیرین سئویملی طلبه لری محمد خرم، حبیب ساھر، تقی برگزار، یحیی آریانپور داھا چوخ فعاللیق گؤستریر، حتی یئنی ادبی قزئتی ده بوراخیردیلار. لاکین خیابانی حرکتی شاه قوشونلاری طرفیندن خصوصی آمانسزلیقلار یاتیریلدیقدان سونرا قاباقجیل قزئت و درگیلر باغلاندى. بوتون بو حاقسزلیقلار و خیابانی نین اؤلدورولمه سینه دؤزه بیلمه یین تقی خان رفعت قیزیل دیزج کندینده اینتیجار ائدیر. لاکین صداقتلی طلبه لری، او جمله دن حبیب ساھر یئنی لیکچی شاعیرین یارادیجیلیق یولونو اوغورلا دوام ائتدیردیلر. هله «محمدیه» ده اورتا تحصیل آلا رکن فرانسیز دیلیندن آز-آز ترجمه لر ائدن ساھری خیابانی نین و معلیمی تقی رفعتین اؤلومو قلباً آغریدیر، روحونو سارسیدیر. ایلك قلم تجربه سینی، ایلك شعرینی شیخ محمد خیابانی نین اؤلومونه حصر ائدیر.

حبیب ساھر سونرالار یازدیغی «مکتب خاطیره لری» آدلی شعرینده ش. م. خیابانی نی عوضسیز میلی لیدر، معارفین، مدنیتین انکشافینا خصوصی قایغی گؤسترن رهبر کیمی یئنیندن آنیر، اونون اوشاقلار اوچون آچدیغی، اؤزونون ده تحصیل آلدیغی مکتبلردن بحث ائدیردی:

اونوتما رام سویوق قیشى، داغ یایی
قیزیل گونو، صاف اولدوزلو، آغ آیی
قاجارلاردان قالان هر بیر مصراییی...
بیزی اورا خیابانی کؤچوردو،
نوغول، نابات وئریب شربت ایچیردی.

مکتبده تقی رفعتین درس دئمه سی ده، اونون گله جک طالعی نین شعرله، سؤزله باغلی گنچمیشینه تأثیر گؤستریر. تقی رفعت حاقیندا حبیب ساھر یازیردی کی، "بیز سونرالار بیلدیک کی، بیزیم گنج معلیمیمیز هم ده شاعیر ایمیش. او ایران دا یئنی شعرین بینؤوره سینی قویدو، گئتدی و اودولدو:

او اکدیگی آغاج اویمانغیندا،
چیچک آچیر بو گون شیراز باغیندا

یئنی شعرین لاپ گولله‌نن باغیندا
 کیمسه دئمز تقی رفعت کیم / یمیش
 شعر یازان درین حکمت کیم / یمیش.

ایکینجی دونیا ساواشی باشلاپارکن، نیما یوشیج آدلی بیر گنج مازندرانی شاعیر فارسجا "آزاد شعر" یازماغا باشلادی. افسوسلار اولسون کی، هله ده بیر چوخلاری تقی رفعتی دئییل، نیما یوشیجی یئنی شعرین ائلچیسایرلار "(فاردائش ادبیاتلار درگیسی، س. ۲، ص. ۶) سونرالار حبیب ساهر استادی تقی رفعتین یئنی یارادیجیلیق آختاریشلارینین لیاقتلی داوامچیسایر اولدو.

حبیب ساهر اورتا تحصیلینی باشا ووروب، بیر مدت امکانلی عایله‌لرین اوشاقلارینا درس وئیر، قازاندیغی پولون بیر حیصه‌سینی تبریزه عایله‌سینه گؤندیریر، قالانی ایسه تورکیه‌یه گئدیپ عالی تحصیل آلماق نیتی ایله توپلاییردی.

۱۹۲۷-جی ایلهده ساهر تورکیه‌یه گئدیر. اورادا یاشایان ایرانلیلار اوچون آچیلیمیش «دستان ایرانیان» مکتبینه ۲ ایل فارس دیلی و ادبیاتی معلمی اولاراق چالیشیر. ۱۹۲۹-جو ایلهده ساهر ایستانبول اونیورسیتیه‌سینین جوغرافیا بؤلومونه داخل اولور. جوغرافیا فاکولته‌سینین مآذونو حبیب ساهر، ساعدی بگین توصیه‌سی ایله "ایران آذربایجانین طبیعی جوغرافیاسی" آدلی تئزینین خلاصه‌سینی ۱۹۳۴-جو ایلهده *آذربایجان یورد بیلگیسی* درگیسینده سلسله شکلینده نشر ائتدیریر.

آذربایجان یورد بیلگیسی ایستانبولدا آذربایجان مهاجرلرینین نشر ائتدیگری مطبوع اورقانلاریندان بیریدیر. درگی نین رداکتورو گؤرکملی آذربایجان عالمی و ضیالیسی احمد جعفر اوغلو ایدی. درگیده تانیمیش تورک ضیالیلاری دا فعال اشتراک ائتدیردیلر. *آذربایجان یورد بیلگیسی* درگیسینده تورکلرین، اؤزللیکله آذربایجانین مدنیتی، ادبیاتی، تاریخی، عینی زاماندا جوغرافیا و اقتصادیندان، بحث اولونان یازیلار چاپ اولونوردو. ایستانبول تحصیل و ادبی-مدنی محیطی اونون دونیا گؤروشونون یئتکینلشمه‌سینه بؤیوک تاثیر گؤستریر. ساهر اورادا توفیق فیکرت، یحیی کمال، ناظم حکمت کیمی گؤرکملی شاعیرلره شخصا تانیش اولور، اونلارین اثرلرینی مطالعه ائدیر. بوتون بونلار اونون هم زنگین شرق ادبیاتی، هم ده اورپا ادبی-بدیعی، استتیک و فلسفی فیکیر تاریخی، معاصر ادبی پروسه‌لره تانیش اولماغا امکان یاراتمیشدی.

ایستانبولدا فعالیت گؤسترن «آمریکالیلار کلوبو»ندا فرانسیز مسیونرلریندن یئنی فرانسیز ادبیاتینی اؤیرنیر. ساهر شعر یارادیجیلیغیندان داها چوخ جیدتی مطالعه‌یه واخت آیریر. آرا-سیرا شعرلر، ایستانبول تورکجه‌سینده ایسه بیر-ایکی شعر یازسا دا، اساساً بؤیوک فرانسیز شاعیری شارل بولدین یئنی سبکلی شعرلرینی فارس دیلینه ترجمه ائدیر. کلاسیک شعر عنعنه‌لریندن فرقلی، عروض وزنینه تورک دیلینده

یازیب-یارادان تورکیه نین بؤیوک یئنی لیکچی شاعیری یحیی کمالین اثرلرینی داھا چوخ اوخویور و بو شعرلر روحونا گوجلویز قویور.

تانیمیش تورکیه آراشدیرماجیسی علی یاووز آقپینار یازیر کی، "ساھیرین بیر چوخ شعرینده تورکیه تورکجه سی نین هاواسینی، ایفاده خصوصیتلرینی دویماق اولار. شاعیرین ایستانبول حیاتی نین ایزلرینی داشییان منظومه لری آذربایجان تورکجه سی نین دیل و اوسلوب خصوصیتلرینی دویماق اولار. شاعیرین ایستانبول حیاتی نین ایزلرینی داشییان منظومه لری آذربایجان تورکجه سی نین دیل و اوسلوب اؤرنک لری ایله دؤقو اوخشار طرزده قارشیا چیخیر". (قارداش ادبیاتلار درگیسی، س. ۲، ص. ۷) او تورکیه شاعیری توفیق فیکرتین

چال، من ده اولوم شؤقی ایله آھنگینه همکار
روحلارداکی سئودالاری جوشان ائده لیم.

مصراعلاری ایله باشلایان "ای یار نغمه کار" شعریندن روحلانیب ۱۹۷۷-جی ایله آشاغیداکی شعر

یازیر:

باخ، چاملیچادان آی اوجالیر
رنگی قیزیل قان
آندیقجا سنی نازلی پری،
سانکی چیخار جان.
قومرال ساچینی تۆک اوزونه
آل اله عودون.

حبیب ساھر ایراندا فارسجا نشره حاضرلادیغی "تورک شعر آنتولوژیسی" نده عموم تورک ادبیاتینی تانیدیر. کیتابین اؤن سؤزونده قیساجا تاریخی و ادبی معلوماتلارا یئر آیریر.

ساھر فرانسایا گئدیپ، تحصیلینی داوام ائتدیرمک آرزوسوندا ایدی. بو ایستک بیردن-بیره یارانمامیشدی. بو دیلی هله اوشاقلیق ایلرینده اونا استادی سایدیغی تقی رفعت سئودیرمیشدی. بو دیلدن اثرلر چئویرمیش، حتی فرانسیزجا شعرلر ده یازمیشدی، اونلاردان چاپ اولونانلاری دا وار. فرانسیز دیلی و ادبیاتینی تبریزده مسیونرلرین آچدیغی خصوصی کالجده اؤیرنمیشدی. ایستانبولدا اوخویارکن، اورادا ایشله یین فرانسیز ضیالیلاری ایله تنز-تنز گۆروشور، اونلارلا صنعت، شعر حاقیندا صحبتلر ائدیر.

ایستانبولدان پاريسه یوللانان حبیب بیر آی باکی دا قالیر. تأسف کی، باکی یا سفری ایله باغلی الده هئچ بیر معلومات یوخدور. ساھر فرانسایا گئدیر، اما مادی چتینلیلر اوزوندن اورادا قالیب تحصیل آلماق اونا میسر اولمور.

ساهر یئددی ایلدن سونرا یئنیندن ایرانا قاییدیر. ۱۹۳۶-جی ایلده ایران معارف ناظیرلیگی اونون "جغرافیای خمسه" آدلی کیتابینی نشر ائدیر. بو کیتاب دۆلت طرفیندن اؤدوله لایق گؤرولور.

معارف ادارهسی نین تعیناتی (آتاماسی) ایله تبریز شهر مکتببندده معلم اولاراق ایشله ییر. شاگردلره جوغرافیا فنینی تدریس ائدیر و درسلیکلر یازیر. آنا یوردونو، خالقینی و وطنینی اودلو محبتله سئون، دوغولدوغو تورپاغا قیریلماز تئلرله باغلی اولان ساهر فطرتا شاعیر دوغولموشدو، ادبیات، شعر و ورغونو ایدی. درس دئدیگی شاگردلره آنا دیلی ایله برابر آذربایجان تورک ادبیاتینی دا دریندن اؤیردیردی. حساس شاعیر علملرین خزینه سی نین آچاری ساندیگی آنا دیلی اوغروندا بوتون عؤمرو بویونجا مبارزه آپاریب، اینانیب کی، دیلینی قورویان خالق، میلت؛ میلی وارلیغینی، کیملیغینی ده ساخلایار و نه زامانسا ایتیردیگی آزادلیغینا قووشار. چونکو «دیل گونشدیر ایشیق آچیر، آزادلیغا قاپی آچیر...» یاد دیل، اؤزگه دیلسه خالقین باشی اوستونده سانکی اؤلوم کابوسودور، جلاذ قیلینجیدیر...

ساهر زنجانا ایشله مگه گؤندریلیر. شاعیرین خاطیره لرینده یازدیگی کیمی، مکتبده اوشاقلارلا تورکجه دانیشدیگی اوچون اونو ۳ ایل «سرگردان یهودی کیمی» بو شهردن او شهره کؤچورولر. اؤز ائلیندن، عایله سیندن، آیری دوشن، زنجان، مازندران، تهران، قزوین، اردبیلده یاشاییب معلم لیک ائدن ساهر او ایللری خاطرلاییب یازیردی:

من یوردومو اؤزگه لره ساتمادیم،
خلعت آلیب اؤز ائلیمی آتمادیم
مخمر، اییک یاتاق اوسته یاتمادیم،
قدر منه آجی شربت ایچیردی
دوشمن منی یاد ائلره کؤچوردو.

یارادیجیلیغی

ساهرین یارادیجیلیغینی اوچ دؤره بۆلمک اولار. یارادیجیلیغی نین ایلک دؤرو ۱۹۴۱-جی ایللره دک اولان ایللری، یارادیجیلیغی نین اکینجی، ان وئریملی تبریز دؤورو ۱۹۴۱-۱۹۴۶-جی ایللری، اوچونجو دؤرو ايسه ۱۹۴۷-۱۹۸۵-جی ایللری احاطه ائدیر.

بیرینجی دؤر یاشاییب ایشله مگه محکوم اولوندوغو ایللر داخیلیدیر. بدیعی یارادیجیلیغا باشلادیغی ایلک گنجلیک ایللرینده حبیب ساهر "ثروت-فنون" چولارین تاثیری ایله یازیب یارادیردی. معلومدور کی، "ثروتی فنون" ون اطرافیندا توپلانان یارادیجی قوه لر ادبیاتی هم فورما، هم ده مضمون باخیمیندان یئنیلشدیرمک، دیلی ساده لشدیرمک، عنعنه وی (گله نکسل) شرق موتیفلرینی و پوئتیک سیستمی دگیشدیرمک، غرب ادبیاتی اصولونو یایماق و بو کیمی ادبی استتیک مرامی قارشیلارینا اساس وظیفه قویموشدولار. لاکین "ثروت فنون" ون اطرافینا توپلانانلار بو وظیفه لری حیاتا گئچیره بیلمه دیلر. اونلار

غلیظ عرب و فارس ترکیبلی عثمانلی تورکجه سینده یازدیقلاری اوچون خالقدان اوزاق دوشدولر... (فرزانہ ۲۰۰۵).

ساھر پوئتیك ارثی ایله تانیشلیق گؤستریر کی، او سونرالار "ثروت فنون" چولارین سهولریندن نتیجه چیخارمیش، اؤزونون پوئتیك مرامینی و آمالینی دوز معینلشدیره بیلمیشدیر. ساھر فرانسیز رومانئیزی نین تاثیریندن چیخیب رئال گرچکلری ایفاده ائتمگه جهد گؤستریردی: اونون یارادیجیلیغی نین ایلك ایللرینده یازدیغی اثرلرده لیریک طبیعت تصویرلری، فرانسیز ادبیاتی نین تأثیری آلتیندا یازلمیش سنتیمنتال روحلو شعرلر اوستونلوک تشکیل ائدیردی. گنجلیگین ایلك ایللرینده رومانئیتیک دوینغولارلا کؤکلنمیش حبیب ساھر یارادیجیلیغیندا وطن، طبیعت، گؤزلیک، محبت مؤصوسوندا یازلمیش شعرلر آپاریجی مؤقعه دیر:

غزل یازیب گؤزللردن
پرلردن بحث ائدردی.
اولدوزلارلا دردلشهرک،
بیلمز ایدی، نه دیر دردی.

فرانسیز، روس دیللیرینی بیلدیگی و بو دیللرده یازلمیش ادبیاتی ایزله دیگی اوچون او، قلمینی مختلف شعر بیچیملرینده سیناییر. دنیا شعری نین مترقی گله نکلردن بهره لنه رک آذربایجان تورک شعرینده اؤنملی بیئر توتان عروض وزنی و فولکلوردان فیدالانان هجا وزینده شعرلر یازماغا داها چوخ مئیل گؤستریمیشدی.

ساھرین ساغلیغیندا اوندان آرتیق کتابی چاپ اولونموشدو. اونلارین چوخو فارس دیلینده، بئشی ایسه تورک دیلینده دیر. آنا دیلینده ایلك شعر کیتابی "لیریک شعرلر" آدی آلتیندا ۱۹۶۵-جی ایلده ایشیق اوزو گؤردو. سونرالار "کؤوشن"، "سحر ایشیقلا نیر"، "سؤنمه یین گونش" (کلاسیک فارس شعریندن ترجمه لر)، "داغینیق خاطیره لر" "تورک ادبیاتی آنتولوژیسی" (فارسجا) کیتابلاری ۱۹۷۸-۱۹۷۹-جو ایللر ایران انقلابیندان سونرا نشر اولونموشدور.

معلوم اولدوغو کیمی، ایران دا پهلو یلرین حاکمیتی ایللرینده فارس اولمایانلارا، اؤزلیکله اؤلکه ده اهالی نین چوخونو تشکیل ائدن تورکلرین دیل و مدنیتینه قارشى آسیمیلاسیون سیاستی یئریدیلیردی. ایران دا یاشایان تورکلر اوزون مدت ان عادی انسان حاقلا ریندان، آنا دیلینده تحصیل آلماق و کیتاب نشر ائتمک، رسمی یئرلرده آنا دیلینده دانیشماقدان محروم ایدی لر.

آنا دیلینده یازیب یارادان ضیالیلارین اثرلری ایشیق اوزو گؤرمور؛ ساندیقلارین کونجونده رنگی سارالان الیازمالارا چئوریلیردی. او ایللرده گیزلیجه، چتینلیکلر باھاسینا چاپ اولونان کیتابلارین، عاداتا، نشر تاریخی و بیئر گؤستریمیردی. ساھرین اثرلری نین اکثریتی گیزلی چاپ اولونموشدو.

اونون یارادیجیلیغینا خاص اولان خصوصیتلردن بیرى دوغما دیلینه اوستونلوک وئرمه‌سی ایدی. اثرلری نین گئنیش اوخوجو کوتله‌سی نین آراسیندا یاییلماسی، ساهرین شعرلری نین آنلاشیقلى بیر دیلده یازیلماسی ایله باغلی ایدی. دیلی ساده‌لشدیرمگه، خلقی‌لشدیرمگه، خصوصی مئیل گؤسترن ساهر خالق دانیشیق دیلی نین زنگینلیگیندن مهارتله استفاده ائدیردی. شاعیرین نظرینده دیل آزادلیغی – آنا دیلینده یازیب یاراتماق و اوخوماق حاقی میلی معنوی آزادلیغین ان واجب، ضروری و اهمیتلیسی دیر.

آنا دیلینی قوروماق بوتؤولوکلکه میلی موجودلوغو قوروماق دئمکدیر. اوزون ایللر بو موضوع ساهرین یارادیجیلیغیندا داها چوخ تصویر و ترنوم اولوندو. "ترهاتا چوخ اینانما" شعرینده ساهر سویداشلارینا خطابا یازیردی:

بیزیم تورکی شیرین دیلدیر
خوش صدالی زنگین دیلدیر
دیل گونشدیر، ایشیق آچار
یادین دیلی: "بووندوروق"!
بیر گنجیددیر: بوروق-بوروق...
گل آتسه، قیزیم، یانما
ترهاتا چوخ اینانما!
زنجی دانماز اؤز دیلینی،
هیندی سئور اؤز ائلینی
کیمسه یولون چاشیب آزماز،
تورکی دئییب، فارسی یازماز. (وارلیق ۱۹۷۹، س. ۳-۴، ص ۵)

ساهرین تبریزده یاشادیغی ۱۹۴۶-۱۹۴۱-جی ایللر یارادیجیلیغی نین ان پارلاق و وئریملی دؤرو حساب اولونابیلر.

۱۹۴۱-جی ایلده سوونت نماینده هیئتی نین ترکیبینه تبریزه گلن آذربایجانلی ضیالیلار گونئی آذربایجانین مدنی-اجتماعی حیاتیندا یارانمیش اوپانیشین گوجلندیریلمه‌سینده مهم رول اوینامیشلار. ایللر بویو گونئیده و قوزئیده یاساق مؤضوعا چئوریلیمیش آذربایجانین پارچالانماسی آرتیق شعرده میلی درد، آغری کیمی ایفاده‌سینی تاپیر، میلی بیرلیک، وطن سئورلیک تبلیغ اولونور، وطن یولوندا و باشقا مطبوع اورقانلاریندا آذربایجان کولتورو، تاریخی، دیلی، ادبیاتی ایله باغلی یازیلار، علمی-پوبلیسیستیک مقاله‌لر درج اولونور، بیر سؤزله اوزون مدت سوی کؤکوندن و معنوی ارثیندن اوزاق دوشموش تورکلر اؤز تاریخی حافظه‌سینه قوووشور، اولو گنجیمیشی ایله غرور حیسی گنجرمگه امکان تاپیر. ۲۰-جی یوز ایلده ادبیاتیمیزدا آزادلیق، بیرلیک، میلی حسرت سمبولونا چئوریلیمیش "آراز" مؤضوعسونون بوتونلشمه‌سی او ایللرده باش وئرمیشدیر.

قوزئی آذربایجان دان گلن آیدینلار تبریز ادبی - مدنی محیطینده بؤیوک دگیشیکلیکلر یارادیر، استعدادلی گنجلیری اوزه چیخاریر، یؤنتدیکلری درنکلرده صنعتله باغلی صحبتلر آپاراراق، اونلاری بوتون ساحه لرده او جمله دن ادبی ساحه ده معارفلندیریلدیر. جعفر خندان و عثمان ساری ولی بئله گنج شاعیرلرین بیرینی، ساھرین شعرلرینی بگنیب اونو یازیب یاراتماغا هوسلندیرمیشدیلر. او واختدان باشلاپ یازاراق ساھرین شعرلری، ترجمه لری و مقاله لری گونئی و قوزئی آذربایجان دا / آذربایجان، وطن بولوندا، شفق، آزاد میلّت، یئنی شرق کیمی قزئت و درگیلرین صحیفه لرینده اؤزونه یئر تاپیر.

ساھرین شعرلرینی ایلک دفعه آنالیز ائدن حسین مهدی / آذربایجان درگیسی نین ۱۹۴۶-جی ایل ۱۲-۱۱ ساییسیندا اونون یارادیجیلیغینا حصر ائتدیگی مقاله سینده شاعیرین حادثه لره اولدوقجا صمیمی و هیجانلی مناسبت گؤسترمه سینی خصوصی وورغولاییردی (مهدی ۱۹۶۷).

ساھر تبریزده یاشادیغی ایللرده بیر- بیرینی آردینجا "شقایق"، "سایه ها" ("کؤلگه لر")، "افسانه شب"، ("گنج افسانه سی")، "خوشه ها" ("سالخیملار")، "اساطیر" ("میتلر")، "سنچیلیمیش شعرلر" آدلی فارسجا کیتابلاری نین نشرینه نایل اولور.

گونئی آذربایجان دا ۲۱ آذر حرکاتی نین غلبه سی و آذربایجان میلّی حکومتی نین قورولماسی ساھرین یارادیجیلیغی نین اجتماعی-سیاسی مضمونونا جیدّی تاثیر گؤستیریر. معلیم لیکله مشغول اولان ۴۳ یاشلی شاعیر ده تورکجه شعر و حکایه یازماغا باشلاییر. اؤلکه ده آپاریلان بنزری گؤرونمه میس مترقی اصلاحاتلار اوندا بؤیوک روح یوکسکلیگی یارادیر. بو ایسه اونون وطن سئورلیگیندن، میلّی- معنوی اوینیشا وورغونلوندان، بوتون بونلارین گله جک اوچون طالع یوکلو پروبلملر اولدوغونا اینامیندان ایره لی گلیردی. اما بونلار گلیشی گؤزل سؤزلر دئییلدی، آرزوسو، ایدئالی، آمالی، گرچک میلّی مستقیل لیگه قوووشماق اولان میلّی حکومتین خالق اوچون فابدالی ایشلری نین ایلک سئوینجی ایدی.

ساھر میلّی حؤکومتی اؤز شعرلری ایله سلاملا ییردی:

آذر آیی قونوب یوردا

قیزیل گونش دوغور سحر

قورتولوشدان، آزادلیقدان

صبا یئنی وئردی خبر.

گونئی آذربایجان میلّی حکومتی دوشورولدو کدن سونرا بیر چوخ آچیق فیکیرلی ضیالیلار کیمی ساھر ده اؤز یوردونان سورگون ائدیلمیش، آجینا جاقلی شرايطده یاشاماغا مجبور اولموشدو. لاکین نه تعقیب، نه سورگونلوک حیاتی اونو عقیده سیندن دؤندوره بیلمه میشدی. ساھر ائلدن-اوبادان اوزاقلاردا نظارت آلتیندا یاشادیغی واختلاردا، خالق نین و اؤزونون گؤردوکلرینی تصویر ائدیر، اؤز اعتراضینی بیلدیرمکدن چکینمیردی. میلّی حکومت دؤرونده یازدیغی شعرلرده ساھر سئوینجی و خوش گؤردن دانیشیردیس،

ارتجاع مرحله‌سینده ایتیردیکلریندن دانیشیر، آزادلیغی ترنوم ائدیر. دوغما دیلده یازیب یاراتماغین سئوینجینی قلمه آلان شاعیر بو گون فارسجا دانیشماق مجبوریتی نین فاجعه‌سینی ایفاده ائدیر:

آنلاتدیلار
گئت مکتبه، اوشاق اوخوت
درسدن سونرا دؤن ائوینه
خوشدور داخما!...
قارانلیغا غرق اولوبان
پارلاق قیزیل گونه باخما.

یادا قول اول؛

درده آلیش.

فارسجا دانیش

اسیرلیگی، درویشلیگی تلقین ائيله

اوشاقلارا (جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتولوگیاسی ج.۴، ۱۹۹۴: ۱۸۳).

ساهر دفعه‌لرله سورگون ائدیلمه‌سینه باخمایاراق باسقیلارا، تعقیبلره بویون اگمه‌دی، هده-فورخولاردان چکینمه‌دی، خالقین آزادلیغی اوغروندا مبارزه‌دن یورولمادی و گئری چکلمه‌دی، شعرلری الدن-اله گزيب خالقا مبارزه روحو آشیلادی.

تانیمیش تورکولوق-عالیم و شاعیر حمید نطقی حبیب ساهری عشق، یورد سئوگیسی و حسرت نغمه‌لرینی دیله گتیریب بوتون گؤزلیکلری ایله ترنوم ائدن شاعیر آدلاندیریدی. حبیب ساهرین یارادیجیلیغینی ایزلرکن، اونون اوزاق گؤزلیکله سؤیله‌دیکلری نین بیر داها شاهیدی اولوروق. ح. ساهرین "اسیر ائللرین شاعیری‌یم" آدلی شعر دیکتاتورلوقا، استبدادا قارشى یؤنلمیش آچیق عصیان ایدی:

بی‌نهایت بو گؤیون آلتیندا

بیزه بیر قته‌ی فیروزه ده یوخ.

یانار افلاکدا مینلرجه چیراق

بیزه بیر شمع، بیر آویزه ده یوخ.

بو قدر اولدوز آراسیندا بیزه

یئددی گؤیلرده بیر اولدوز یوخوموش.

اؤلدولر قوشلاری عالمده مگر،

بیزه چاتدی او آغلار بايقوش

قووالارکن منی هر گون مهلت

قاپیمی دؤیمه‌ده‌دیر هر گنجه غم

هامی آزاده ائللین شاعیری وار
من اسیر ائللریمین شاعیریم...

حبیب ساهر، نهایت ۱۹۴۶-جی ایله ۴۳ یاشیندا ایکن ائولنمک قرارینا گلیر و آغیر سورگون حیاتیینی یالنیز دئییل، عؤمور-گون یولداسی نصرت الملوک نوری خانیملا بیرگه یاشاییر.

ساهر، سلیمان رستمه خطابا گئریجی قوه لر طرفیندن خالقین باشینا آچیلان مصیبتلردن یازیردی:

بو تایدایا بیر چوخ یوردلار،
بیخیلمیش سؤنموش اوجاق.
اودلانمیش یوروشلرده،
کیتابلار قالاق-قالاق

خالقین دردینی، آجیسینی چکن شاعیر مغلوبیتدن سارسیلیمیر، قلمی ایله خالقینی گله جگه روحلاندیران شعرلر یازیردی:

یئنه گونش ایشیق سالار سولارا
بوغدا بیتر، گلر آغاجلار بارا،
قارا گونون عؤمرو "بابا"، آز اولار
ظولمون اودو سؤنوب، گولو تئز سولار (ساهر ۱۹۷۹: ۱۸۲).

معلوماتدور کی، شاه یؤنه تیمی گونئی آذربایجانین اقتصادی و مدنی گلیشیمینه انگل توره دیر، بونا گوره ده بو دیارین شهر و کندلرینده ایشسیزلیک آرتیر، آذربایجانلیلار ایش تاپماق اومودو ایله گونئی، مرکزہ خصوصی ایله تهران طرف آخیب گئیدیردی. بونو گورن و ایچدن یانیب-یاخیلان شاعیر سون درجه اؤنملی سیاسی مسئلهیه توخوناراق یازیردی:

گل کؤچمه وطندن،
یادا بئل باغلاما قارداش.
دؤران بئله گئتمز،
قالماز داش اوزره داش.

باشقا پوئتیک بیر پارچادا او ایرانین اوزاق تاریخینه نظر سالیب، اونو اداره ائدن تورک سویلو سلاله لرین، ایرانین مدافعہ سی اوچون جانیندان بئله گئچن تورک اوغوللارین خیدمتلرینی، خاطرلاییر:

تورک شاهلاری اولماسایدی،
داش داش اوسته قالماز ایدی.
ایران آدلی مملکتی

تاریخ یادا سالماز ایدی.

حبیب ساهر چوخ ساحه‌لی یارادیجیلیقلا مشغول اولوردو. فرانسیز، روس، عرب دیلرینه حاکیم ایدی. او، بدلئردن، لمارتن دن، م. لئرمونتوفدان، م. گرکین دن و دیگر دونیا شاعیرلریندن دیلیمیزه بیر سیرا اثرلر چئویرمیشدیر. بونلارلا یاناشی اونون فرانسیزجا شعرلر، عرب دیلینده کیچیک حکایه‌لر یازدیغی دا معلومدور. ساهرین استانبول لهجه‌سی ایله یازیلیمیش چوخلو گؤزل شعرلری مؤجوددور. کلاسیک فارس شاعیرلری سعدی، حافظ و خیامین اثرلرینین آذربایجان تورکجه‌سینه ترجمه‌سی ده ساهرین قلمینه مخصوصدور.

دونیا ادبیاتینا یاخیندان بلد اولان ساهر شعرده ایشله‌نن بیر چوخ اسلوب و وزنلردن بهره‌لنمیش، گؤزل پوئتیک نمونه‌لر یارادابیلیمیشدیر. گونئی آذربایجانین حسین دوزگون، آلوو، حسن ایلدیریم کیمی تانینمیش آیدینلاری تورکجه سربست شعر نمونه‌لرینین تقی رفعت‌دن سونرا یارادیلماستینا حبیب ساهرین آدی ایله باغلا بیرلار. بو فیکرله راضیلاشماساق مومکون دئییل. چونکو، گونئی شعرینده سربست شعره ایلك دفعه حبیب ساهر رسمی استاتوس وئرمکله اونون داها دا تکمیلشمه‌سینه، گلیشمه‌سینه امکان یاراتمیشدیر. اؤتن عصرین ۶۰-جی ایللرینده گونئی آذربایجانین گؤرکملی ناثری، پداقوق صمد بهرنگی یازدی: "گونئی آذربایجاندا چوخلاری هجا وزنینه شعر یازسالار دا، دؤرون پیسلیگی اوزوندن تانینمامیشلار، شعرلری ایله بیرلیکده اؤزلری ده گیزلی قالمیشلار. بونا مثال اولاراق "کؤوشن" دیوانی‌نین مولفینی گؤستمک اولار" (بهرنگی، ص. ۶۷). سؤزسوز کی، ادیب بورادا "کؤوشن" شعرلر کتابینی و اونون مولفی حبیب ساهری نظرده توتوموشدور.

ساهر شعر یازماغا عروض وزنی ایله باشلاسا دا، سونرالار هجا وزنینه اوستونلوک وئردی. شاعیر اؤزو بو بارده یازدی: "شبهه‌سبز تورک شعرینین وزنی هجا وزنیدیر. بو وزنده سؤز و کلمه‌لر اؤز طبیعی آهنگیندن و قالبیندن مجبوری چیخاریلیمیر. بو گونه قدر بیزیم آذربایجانلی تورکلریمیز (عثمانلی دئمیرم) ایستر کلاسیک، ایستر چاغداش دؤرده تورکجه شعر یازسالار دا، قافیه‌لری فارسجا اولوب، فارس لهجه‌سینه اوغونلاشدیریلیب. بو بیزه یاراشان بیر شئی دئییل. آما منیمله یاناشی بیر نچه گنج شاعیر تمیز تورک دیلی و آهنگی ایله عروض وزنینه شعر یازماغا موفق اولموشوق. بو دا کی، چوخ دقت و زحمت ایسته‌بیر. عثمانلی تورکلریندن یحیی کمال، احمد هاشم‌ین عروض وزنینه یازدیقلاری شعرلر هنج آزا دا اولسا فارس شعرینه بنزه‌میر" (یولداش درگیسی، ۱۹۷۹، س. ۳، ص. ۸).

۱۹۷۸-۱۹۷۹-جو ایللرده ایران انقلابیندان سونرا تهراندا آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی‌نه باشچیلیق ائدن، تجربه‌لی صنعتکار کیمی ساهر یازیچی و شاعیرلره خالق اوچون و خالقین آنلادیغی قدر ساده یازماغی توصیه ائدی. اؤزوده همیشه بو یولو توتوردو. هجا وزنینه اوستونلوک وئرن شاعیر، سربست شعره چوخ طلبکارلیقلا یاناشیردی.

زنگین تجربه‌یه، حساس قلبه، اینجه دیوم و ذوقه مالیک بعضی شاعیرلر اثرلرینده رسام و بسته‌کارلارا مخصوص معنالاندیرمادان بهره‌لنیرلر. گؤرکملی یازیچی گنجه‌لی صباحی حبیب ساهری گؤزل طبیعت

دوینگو یوکلو مصرعلازلا تابلولار یارادان شاعیر: حبیب ساھر / پروانہ ممدلی ۱۰۳

تابلوسو یارادان رساما بنزەدیردی. بونولا یاناشی اونون شعرلینده آھنگدارلیق، موسیقیلیک، آخچیلیق دا دقتی چکیر:

اینجە، ایپک فانادلارین آچاراق

مئشەلیکدە گیزی-گیزی یئتل اسیر.

شاعیر شعرلیندە فیکیرلرینی بیغجام و بعضا دە ایپک نۇعە خاص اولان واسیطەلرلە ایفادە ائدەبیلیردی. بلکہ ائلە بو جەھت اونو نئردە دە قلمینی سیناماغا سۇق ائتمیشدی. ساھیرین اثرلری نین تدقیقاتچیسى وفا علی یف اونون چاپ اولونمامیش بیر نئچە حکایە سینى اوزە چیخارمیشدیر. شاعیرین پاییزا حصر ائندیگی آشاغیداکى پوتتیک پارچا ایسە بلکہ دە شعردن چوخ رسیم اثرینی، "پاییز تابلوسونو" خاطرلادیر:

خزان گلدی

قیزیل گونش اولدانیبیدیر.

آغاجلارین یارپاقلاری،

مین بیر رنگە بو یانیبیدیر.

ھر یارپاغین بیر رنگی وار؛

سئوگی رنگی، حسرت رنگی،

توتقون، توزلو غربت رنگی

خزان چاغی یئتل اسرکن،

یاغیر یارپاق،

اؤلگون یارپاق

تالانیبیدیر قالاق قالاق.

علی یاووز آقپینار حبیب ساھر شعرلریلە ایلە تورکیە شاعیری احمد هاشمین شعرلری آراسیندا بیر چوخ اوخشارلیقلاری قید ائدیپ یازیر: "حبیب ساھیرین شعرلیندە حاکیم رنگ اولاراق، عینی ایلە هاشم دا اولدوغو کیمی قیرمیزی گؤروروک. اولارین هر ایکیسى طبیعت منظره لری نین ایفادە سیندە بو رنگ سیاسی-اجتماعی بیر معنا قازاندیریرلار. شاه رژیمی نین ظولمو، ایرانین قانا بولناماسینی بو رنگلە آنلاتماغا چالیشیلیر" (فرزانه ۲۰۰۰).

اؤتن عصرین ۷۰-جی ایللریندە سرحدلر باغلی اولاندا تانینمیش شرق شناس عالیم رستم علی یف هر ایکى تاین آیدینلاری آراسیندا جانلی کۆرپو ایدی. ساھر رستم علی یفی بیر شعرده "تزه سؤز و ترانه گتیرن خوش موزدە چی" آدلاندیریب اتحاف ائدیگی شعرده اونونلا دردلرینی بؤلوشوردو:

ایشیق ایلە یازیلیمیش قوشما،

گۆز یاشی ایلە سوواریلیمیش مکتوب.

سن قوشولدون هنرین کروانینا
قولاق آسیدین دا ائلین داستانینا

گۆزکملی آذربایجان شاعیری بختیار واهابزاده بو ایللرده "رستم کۆرپوسو" ایله اونا بیر شعر یوللاپیر. ساهرین "بی نهایت بو گۆیون آلتیندا بیزه بیر قبهی فیروزه ده یوخ" مصراسی ایله باشلایان شعرینین تاثیری ایله واهابزاده ساهره "شعرینین سئحرینه ساهر، یازیرسان ماهیر!" مصراسی ایله باشلایان بیر شعر حصر ائدیر.

قید ائتمک لازیمدیر کی، ساهر آچیق سیاستله مشغول اولمامیش، یالنینز اؤز شعرلری ایله خالقا اهمیتلی خیدمت گۆستریمیشدیر. ساهرین طبیعت و سئوگی لیریکاسی نه قدر رومانطیک ایدیهسه، اونون سوسیال-اجتماعی موضوعلو اثرلری بیر او قدر رئالیست ماهیت داشییردی.

حبیب ساهر بیر رئالیست شاعیر کیمی دؤرون، جمعیتین آکتوئال پروبلملرینی، آغیر-آجیلارینی اورک یانغیسی ایله تصویر ائتمیشدیر. اونون شعرلرینی گونئی آذربایجانین ۲۰-جی یوز ایله آپاردیغی مبارزه نین، چکدیگی اضطرابین، فاجعه لرین بدیعی توپلوسو آدلاندیرماق اولار.

باریشماز عصیانکار شاعیرین اثرلرینی تاثیر گوجوندن قورخویا دوشنلرین باسقیلاری، قارشیسیندا مقاومت ائده بیلمه یه جگینی دویان حبیب ساهر ۸۵ یاشیندا اینتیحار ائدیر. حبیب ساهرین اؤزونه گوجو چاتانلار، اونون ایندی یاشایان، صاباح دا یاشایاجاق و خالق آزالدیغا سسله یه جک شاعیرلرینین قارشیسیندا عاجیز قالدیلار. بونون اؤزو ده سؤزون و حبیب ساهر شعرینین غلبه سی نین گۆستریجیسی دیر ■

قایناقلار:

۱. "قارداش ادبیاتلار" درگیسی، سای ۲، ص ۶.
۲. "قارداش ادبیاتلار" درگیسی، سای ۲، ص ۷.
۳. "وارلیق" درگیسی، ۱۹۷۹ سای ۳-۴، ص ۵.
۴. "وارلیق" درگیسی، ۱۹۸۱ سای ۲۶، ص ۱۰.
۵. "یولداش" درگیسی، ۱۹۷۹، سای ۳، ص ۸.
۶. بهرنگی، صمد (ی.ی.). محبت ناغیلی، باکی.
۷. جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتولوگیاسی، ۴-جو جلد، باسقی ۱۹۹۴، ص ۱۸۳.
۸. ساهر، حبیب (۱۹۷۹). کؤوشن، تهران.
۹. علی یف، وفا (۲۰۰۵). "بیزدن سلام اولسون گؤزل تبریزه"، باکی.
۱۰. فرزانه، محمدعلی (۲۰۰۰). "وارلیق درگیسینده ادبیات مسئله لر"، باکی.
۱۱. فرزانه، محمدعلی (۲۰۰۵). /ؤن سؤز، حبیب ساهر، سئچیلیمیش شعرلر. باکی.
۱۲. مهدی، حسین (۱۹۶۷). /ؤن سؤز، حبیب ساهر، لیریک شعرلر. تهران.